

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. днк Мария Антонова Шнитер
ФИФ, ПУ „Паисий Хилендарски“

Относно: дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“ в Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма по Етнология

Автор: СТЕФАНА ПЛАМЕНОВА ЙОРОВА

Тема: МИТИЧНИ ОБРАЗИ В БЪЛГАРСКИЯ ФОЛКЛОР – ТРАДИЦИОННИ И СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ

Научен ръководител: доц. д-р Вихра Господинова Баева

Със заповед № Р33-5942 от 31.10.2019 г. съм определена за член на научното жури по указаната процедура. В съответствие с решението на НЖ (Прот. 1/16.11.2019) съм натоварена да изготвя следната рецензия:

1. Общо представяне на процедурата и докторанта:

В определения от закона срок докторант Стефана Йорова е представила комплект документи, който е изготвен в съответствие със ЗРАС, минималните национални изисквания, Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и допълнителните изисквания на ФИФ.

Представеният от Стефана Йорова комплект материали на хартиен носител включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповед за записване в докторантура;
- заповеди за провеждане на изпити от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;

- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на ФИФ;

Докторантката е приложила 7 броя публикации, 4 от които са по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Познавам докт. Стефана Йорова още от началото на нейното университетско образование в ПУ „Паисий Хилендарски“ и имах удоволствието да бъда научен ръководител на дипломната ѝ работа в бакалавърската програма по етнология. Още по време на бакалавърското и магистърското си обучение тя прояви изключителна активност в усвояването на нови знания и в намирането на разнообразни и не винаги стандартни пътища за разширяване на професионалната и общата си култура (ще спомена само работата ѝ в престижния научен център Klementinum в Прага). Нейната задълбоченост и неизчерпаемостта ѝ научно любопитство бяха предварителна гаранция за успех на работата ѝ върху дисертационния труд.

Тя беше зачислена със заповед Р33 – 566/09.02.2015 в катедрата по етнология с научен ръководител доц. д-р Вихра Баева. Премина през цялостния курс на докторантско обучение, положи съответните изпити и беше отчислена с право на защита на 01.03.2018, след което беше проведено вътрешно обсъждане на представения дисертационен труд.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Избраната тема на дисертационния труд на пръв поглед може да изглежда „традиционна“. В същото време обаче тя дава възможност да се направи съвременен прочит на натрупания през почти две столетия теренен материал и да се преосмислят направените по-рано научни интерпретации. Ст. Йорова формулира своите научни намерения още на с. 8: *„Въз основа на събрания материал ще систематизирам текстовете за самодиви и ще ги анализирам. За тази цел ще очертая, ..., традиционните образи и мотиви, свързвани със самодивите преди и сега, наред със съвременните образи и мотиви, които се отнасят към тези митични същества. На базата на направения анализ на образа и неговото развитие и трансформации във времето ще се опитам да изясня развитието на митичните образи в съвременната фолклорна словесност.“* Така заявена, поставената задача е изпълнима в рамките на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“ и предлага подходяща рамка, в която докторантът да демонстрира и докаже своята изследователска зрелост.

4. Познаване на проблема

Макар че на прегледа на научната литература по темата са посветени непълни четири страници от текста (стр. 17-21), бих настоявала, че докторантката познава актуалното състояние на изследванията по темата и е способна да направи критичен анализ на постигнатото преди нея. В библиографския обзор в края на текста са упоменати 153 заглавия (предимно на кирилица) на „цитирана“ и още 90 на „използвана“ литература, както и 31 онлайн източници. Наред с това особено внимание заслужава богатият изворов материал, върху който стъпват направените анализи и изводи – взети са предвид над 30 публикувани и непубликувани (архивни) източници на фолклорни текстове от последните над 150 години. Ако добавим и 152-те повече или по-малко цялостно дешифрирани интервюта и 27-те изображения от собствения архив на докторантката, става ясно, че предложеният за защита дисертационен труд предлага най-пълното за момента описание на състоянието на научната информация по темата.

5. Методика на изследването

Стефана Йорова избира да подходи към изследвания феномен с класическите методи на етнологията и културната антропология. Тя работи с научната литература, анализира архивни текстове и събира нов теренен материал. За съжаление в частта, озаглавена „основни подходи и изследователски методи“ (заемаща по-малко от страница, вж. с.8), липсва дефиниция и аргументация на избрания теоретичен подход. Това оставя читателя на текста в известно недоумение относно изследователските предпоставки и намерения на докторантката, което затруднява формулирането на заключения от обстоятелствените описания, които следват.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография, с общ обем от 313 стр., към което са добавени приложения (дешифрирани интервюта и илюстрации) в обем на още 114 стр.

Уводът поставя коректно изследователската задача, обговаря избора на използваната изворова база и предлага дефиниция на две от основните теоретични понятия – *Мит и митичен образ* и *Фолклор* в неговите традиционни и съвременни аспекти. Този раздел,

макар и кратък, (9-13 стр.) играе ролята на „теоретична рамка“ на труда и зявява изходаната изследователска позиция на докторантката.

Първата глава – „Самодивите – традиционни представи и образи“ има за цел да въведе читателя в изследователската лаборатория и да му представи във възможната пълнота наличния материал за анализ. Обърнато е внимание на отделните аспекти на присъствието на самодивите в традиционното съзнание. Проследени са подробно разнообразните названия, използвани за обозначаването им, както и възможните етимологии и културни влияния. Разгледани са антропоморфните, зооморфните и фитоморфните „образи“ на самодивите, самодивският „хронотоп“, характерните предизвикани от тях болести и съответните лечения, като и особеностите на комуникацията им с хора (образи, звуци, апотропейни средства). Тази глава завършва донякъде внезапно и без изчерпателни изводи, за да премине към **втора глава** – „Традиционни мотиви“. Тя е посветена на изчерпателно изброяване на структурните единици, изграждащи цялостния фолклорен образ на самодивата. Прекрачвайки отвъд хронологичните линии, тук Йорова демонстрира умение да проследи и да подложи на систематичен анализ смислите, носени от отделните мотиви. Всеки от десетте подраздела в тази глава може да се разглежда и като отделно мини-изследване (подлежащо на самостоятелно публикуване), а взети заедно те допринасят за очертаването на образа на самодивата в неговата пълнота и релефност. Макар и съвсем кратък и недоразвит в дълбочина, тук трябва да се отбележи като съществен за изследването изводът (с. 226), че *„Фолклорната словесност, разработваща традиционни мотиви, свързани със самодиви, показва особена устойчивост във времето..... а отделните аспекти в образа на самодивата като че ли само се допълват, без да си противоречат“*. **Третата глава** на дисертацията се занимава със „Съвременни образи и мотиви“. В нея акцентът е върху актуалните представи за самодивата, регистрирани на терен. Важно е да се уточни, че според Йорова границата между „традиционни“ и „съвременни“ образи често е неясна, а времената във фолклорните представи протичат не в обикновената хронологическа последователност, а се застъпват и напластяват, пораждайки интересни комплекси от образи и смисли. Констатацията, че (с. 281) *„в съвременните разкази, ... се откриват два основни аспекта, силно различаващи се от традиционните представи... – множественният образ на любещите самодиви и велинградският наратив за прелъстителката от кладенеца“* според мен заслужава по-задълбочен анализ, включително в контекста на влиянието на масмедиите,

литературата и киното, аспект, който за съжаление отстава извън предела на настоящия дисертационен труд. **Заключението** обобщава резултатите от направените анализи и очертава тенденции в съвременното (пре)осмисляне на изследваното фолклорно явление.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Предложеният за защита дисертационен труд е сериозно съвременно научно изследване в областта на фолклористиката. Той е свидетелство за постигнатата от докторант Стефана Йорова изследователска зрелост и доказва уменията ѝ да събира, обработва и осмисля теренен материал. Във фолклористичните проучвания в тази тематична област той заслужено ще заеме подобаващо място.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

От представените за рецензиране 7 публикации четири (№№ 2,3,4,7) са по темата на дисертационния труд. Те са публикувани в сборници от студентски и докторантски конференции, както и в научни издания на музеите в Пловдив и Русе, преминали през съответно научно рецензиране. Бих препоръчала на докторантката да потърси по-широка научна аудитория за своите бъдещи изследвания, като се ориентира към специализирани периодични издания (вкл. в чужбина).

9. Лично участие на докторантката

Представеният за защита дисертационен труд, както и авторефератът и публикациите, са изцяло лично сътворени от докт. Йорова. Държа да отбележа специално високата ѝ езикова и обща култура – явление, което за съжаление все по-рядко срещаме в съвременната научна практика.

10. Автореферат

Авторефератът в обем 31 страници отразява адекватно съдържанието на дисертацията и е изготвен в съответствие с административните изисквания.

11. Критични забележки и препоръки

Дисертационният труд на Ст. Йорова е резултат на няколкогодишно сериозно занимание със значителен по обем текстов фонд. При такова дълбоко „затъване“ в материала неизбежно се стига до технически неточности и разминавания. Струва ми се, че при

подготовката за бъдещо публикуване на работата би било полезно да се изчистят излишните повторения и да се очертаят по-категорично достигнатите заключения.

И един въпрос, отново с оглед на бъдещи размисли по темата: дали „самодивската войска“ би могла да се мисли като далечен фолклорен модел на знаменитата армия на елфите в Толкиновата сага?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Стефана Йорова „*Митични образи в българския фолклор – традиционни и съвременни аспекти*“ съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Философско-историческия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд е доказателство за професионалната зрелост на докт. Ст. Йорова и нейното умение за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на докт. Стефана Пламенова Йорова в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата, ДП по Етнология.

01.01. 2020 г.
Пловдив.....

Рецензент:

Проф. днк Мария Шнитер

(ак. дл. н. ст. име фамилия)